

officium, sensim in Beneficium abiit; quinimmo in quibusdam Ecclesiis ad dignitatis gradum erectum fuit.

IV. Cantoris autem, qui et interdum dicebatur Prae-centor, officium erat, Choro praesesse, ut ibidem Cano-nicos ad divina dirigeret officia. In signum hujus potestatis in quibusdam Ecclesiis Cantor in praecipuis festi-vitatibus utebatur baculo argenteo, quem baculum can-toralem vocabant. Missum facio Cellerarium, cuius men-tio fit in Charta Dedicationis Abbatiae Vindocinensis ab Archiepiscopo Turonensi anno 1040. In Decretali, *Dilecto, De Praebendis, et Dignitatibus*, mentio habetur Cel-lerarii Ecclesiae Cathedralis Tricassinae.

V. Concilium Laferanense IV. sub Innocentio III. duo nova officia constituit, scilicet Theologum, et Poenitentiarium. Ac primo sanxit, ut unaquaeque Metropolitanana Ecclesia Theologum haberet, qui Sacerdotes, aliosque Clericos Sacras Scripturas doceret. Hoc saluberrimum decretum Concilium Tridentinum extendit, et non so-lum in Metropolitanis, sed in Cathedralibus, ac etiam Collegiatis Ecclesiis in insigni aliquo oppido existentibus, Theologum institui jussit. Ad Canonicum Theolo-gum proxime accedit Poenitentarius, qui excipienda-rum confessionum in Ecclesia Cathedrali ordinaria po-testate fruitur.

CAPUT XLII.

De Archipresbyteris.

I. Archipresbyteri seu Protopresbyteri (1) sunt Presby-terorum principes, ut ipsa vox ostendit. Primus qui Archipresbyterorum meminerit, fortasse Hieronymus est, qui *Epistola ad Rusticum: Singuli, inquit, Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri.* At vero post Hierony-mum Archipresbyterorum crebra injicitur mentio apud

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianarum Institutiones*. Lib. I. part. II. § III.

Socratem, Sozomenum aliosque. Archipresbyteri digni-tas antiquitus in Ecclesia num pro aetate, et antiquitate ordinationis, an vero pro personarum merito delata sit, quaestio est inter eruditos. Porro non eadem haec in re videtur fuisse Graecae et Latinae Ecclesiae disciplina. Superest nunc ut quae monumenta Ecclesiastica de Archipresbyterorum munis et officiis nos docent, exponam. Concilium Aquisgranense II. c. 4. Archipresby-te-ros et Archi-Diaconos vocat Episcoporum Ministros. Concilium Carthaginense IX. docet eos curam et admi-nistrationem gessisse viduarum, pupillorum, et peregrinorum. Archipresbyteri quoque potestati tributum est animadvertere in Presbyteros, Diaconos, ceterosque cle-ricos, si quid in ecclesiasticos canones committerent. Clero tamquam morum rector preeerat: curam porro peculiarem habebat eorum qui publicam poenitentiam agebant. Archipresbyteri cura erat providere, ne Judices saeculares, parochias, aut monasteria visitarent, aut ali-quiid quoconque intuitu in iis praesumerent. Ita Conci-lium Cabilonense II. can. XI. Traclu temporis, aucto si-delium numero, Archipresbyteri rurales etiam instituti sunt, ut fidelium et Parochorum vitae in villis invigila-rent. Eiusmodi Archipresbyteri saeculo VI. primum emerserunt; eorum enim prima occurrit mentio in Con-cilio Turonensi II. an. 567., Altissiodorensi an. 578., aliisque. Saeculo VII. plurimorum Archipresbyterorum per agros dioecesis constitutorum meminit Gregorius Tu-onensis, *De Gloria Confessorum* c. 5.

II. Dicti quoque fuerunt Decani, quod decem Parochis plerumque preeponebantur, eorumque districtus decaniae audierunt, itemque plebani a plebibus, seu plurimum pa-roeciarum tractibus, quibus invigilabant. At vero heic notandum occurrit, Archipresbyterum urbanum, sive Presbyteris civitatis Praepositum, semper unum fuisse: quum ex adverso Archipresbyteri rurales plures inter-dum fuerint, prout magis minusve Dioeceses paterent. Archipresbyterorum Ruralium munia quod spectat, pree-cipua haec fuerunt. 1.º Parochias sibi subjectas frequen-

ter, ac exacte invisere, ut corrigenda vel corrigerent, vel ad Episcopum referrent. Fideles admonere, ut ad Ecclesiam pergent ad matutinas horas, Missam, et Vespertas: et nihil operis festis diebus agant: Regino lib. II. cap. 59. Tandem per singulos menses suorum Presbyterorum coetus cogere, ut collatis consiliis, quae in Parochiis acciderint, agitarent.

CAPUT XLIII.

De Archidiaconis. *tut. de concorsi Q. accep.*

I. Archidiaconorum origo (1) antiquissima est, sed qui eam a prima ipsa Diaconorum institutione repetendam pulant, ii nihil affirmare potuerunt, nisi sententiam et opinionem suam. Hos circa saeculi IV. initia institutos, et veterum silentium probat, et prima eorum mentio apud Hieronymum *Epistola 4. Optatum, lib. 4. contra Parmenianum.* Quamquam Archidiaconi his posterioribus saeculis ut plurimum de Presbyterorum fuerunt ordine, antiquis tamen temporibus nonnisi Diaconi erant: quod ex iis Scriptoribus evidenter patet, qui primam de iis relationem nobis tradunt. Hieronymus Archidiacorum ex Diaconis electum, et principem Diaconum in quavis Ecclesia fuisse scribit. Tanta porro habita est dignitas Archidiaconi, ut Episcopi Vicarius dicatur in Ordoine Romano, et Oculus Episcopi appelletur in *Epistola B. Clementis*, apud Fulbertum *Epistola 34.* Officium Archidiaconi magnum semper honorem, atque dignitatem habuit: perpetuus enim Episcopi minister erat et adiutor; et post Episcopum universae Ecclesiae oculi in ipsum conversi erant. Et sane adeo proxime Episcopo praesto erant Archidiaconi, ut nunquam ab ejus latere recederent, ut Hieronymi phrasi utar: *Comm. in Ezech. cap. XLVIII.*

(1) Thomassinus, *Vetus et Nova Ecclesiae Disciplina.* Liber II. cap. XVII.

II. Erat autem amplissima auctoritas Archidiaconi. Is enim Ecclesiae redditum sollicitam curam agebat: alia officii ejus pars erat, Episcopi loco nonnumquam concessionari: Episcopum ordinandis inferioribus Clericis, Hypodiaconis, Acolythis, plerumque sublevabat. Hinc ex Concilio Carthaginensi IV. Can. V. habemus: *non oportere, ut Hypodiaconi, Acolythis etc. per impositionem manuum ordinentur, sed ut tantummodo vasa quaedam Ecclesiae et manibus partim Episcopi, partim Archidiaconi accipiant.* Archidiaconus potestate etiam donatus erat reliquos Diaconos et inferiores Clericos Ecclesiae puniri: Episcopo rem divinam conficieni ad aram ministrabat: Officium inter Diaconos et minores Clericos intra Ecclesiam dividebat: ipsius etiam munera pars erat populo jejunia, et dies festos indicere: si inter Clericos exoriri lites sentiret, eas aut componere satagebat, aut Episcopo indicabat: pauperibus tandem, viduis et virginibus prospiciebat.

III. Diu singuli Episcopi unum in Ecclesia Cathedrali Archidiaconum habuerunt, sed lapsu temporum plures constituti sunt. Plurium in una Ecclesia Archidiacorum diserta mentio est in Concilio Parisiensi VI. an. 829. can. 25. tom. 9. Concil. col. 729. Tam late patens Archidiaconi potestas securis temporibus non intrasoliis Cathedralis Ecclesiae, aut civitatis Episcopalis ambitum se continuit, sed per universam sese explicuit Dioecesim; adeo ut haberetur veluti Generalis Episcopi Vicarius. Ampla haec Archidiacorum potestas, quae eo usque processerat, ut jura ipsa invaderet Episcoporum, viguit usque ad saeculum XIII., quo Gregorii IV. collectio edita est. De ejus munere, ac dignitate in veteri Ecclesia consule Sirmondum, in *T. 4. opp. pag. 967.*; Saussarium, *de mysticis Galliae scriptoribus pag. 108.*; Busaeum, *ad Petrum Blesensem T. XXIV. Bibl. PP. pag. 1364.*; Nicolaum Comnenum, *in praenot. mystagogic. pag. 74.*; Balutium, *in notis ad Antonium Augustinum de emendatione Gratiani pag. 453. 456.*; J. B. Thiers, *in diss. de l'Etole, et de la depouille des Cures;* Sarnellium, *dell'origine della dignità*

Archidiaconale fra le sue lettere Ecclesiastiche; Franciscum Florentem, in *Tractatu de Officio Archidiaconi ad calcem ejus Opusc.*; Amadutium, de *Officio Archidiaconi*; Henricum Goetzium, in *dissertatione historica de Archidiaconis Veteris Ecclesiae*; Larroquanum, de *Archidiaconis in adversaria sacra pag.* 251.

CAPUT XLIV.

De Parochis.

I. Parochi sunt Presbyteri (1), qui Episcopo operam ferunt in procuratione dioeceseos. Variis nominibus olim appellati fuerunt, nempe Compresbyteri tam apud Graecos, quam Latinos; medio aevo Sacerdotes Principales et Piores Presbyteri. Parochos divinae institutionis esse, ac septuaginta Domini discipulorum successores tradunt nonnulli, et praecipue Jansenistarum princeps, Petrus Tamburini in libro cojus titulus: *Vera idea della S. Sede*. Verum hi Discipuli, neque erant sacerdotali charactere insigniti, neque ipsis erat tributa potestas regendi populos; neque electi ad Sacraenta administranda. Insuper ex hisce Discipulis septem viri electi sunt, quos Apostoli manuum impositione Diaconos ordinarunt. *Act. Apost. cap. VI*. Quomodo igitur iidem a Jesu Christo Sacerdotes creati esse poterant? Dionysius Petavius de *Ecclesiastica Hierarchia lib. 3. cap. 16. num. 2. tom. 6. Theolog. dogmat. pag. 474. edit. Ven. 1757.* loquitur de missione quam Septuaginta duo Discipuli a Christo acceperunt, nullam autem in hac missione ordinis, aut jurisdictionis potestatem agnoscit.

II. Per tria fere priora Ecclesiae saecula nulla in Ecclesiasticis monumentis eorum mentio est. Progressu temporis aucto fidelium numero in urbibus et pagis, quod saeculo IV. praecipue factum, Episcopi in propria dioecesi Ecclesias exerent, quae paroeciae adpellatae sunt,

(1) Vide Filesum, *De Origine Paroeciarum.*

et singulis unum praefecerunt Presbyterum sub cura sua, ut adsignato sibi gregi sacra ministraret. Quatuor autem prioribus saeculis paroecia et graeco nomine παροικια universam Episcopi dioecesim, seu urbem cum finitimis oppidis et villis, denotabat. Saeculo quarto et quinto minores Ecclesiae dioeceses, quae per Presbyteros regebantur, dici paroeciae et graeco vocabulo παροικαι, cooperunt.

III. Primum nomen paroecia rusticans tantum Ecclesiis datum, a quibus ad urbicas translatum fuisse docent Petavius, *notae ad Epiphanium haeres. 69.*; et Sirmondus, *disquisit. de azymo cap. 50.* Paroeciales Ecclesiae dictae etiam dioeceses, quo sensu accipiuntur in can. 56. Codicis Ecclesiae Africanae, a Sidonio Apollinari *Lib. IX. epist. 16.*, aliisque. Ita paroeciales Ecclesiae in urbis et pagis ortae, et a Cathedralibus distinctae, atque adeo Parochi innotuerunt: quod non uno tempore, nec generali decreto factum, sed ut res cujusque dioecesis exigueret, utque Episcopus congruum judicaret. Parochi autem primum in pagis, mox in urbibus constituti sunt. De vicanis in occidente Parochis nonuibil cavit Concilium Illyberitanum et Vasense I. Quoad munera Parochorum consule Canonistas.

CAPUT XLV.

De Presbyteris.

I. Vox Presbyteri latine Seniorem significat, Seniorem, inquam, sapientia magis et doctrina, quam aetate. Dici quoque consueverunt Sacerdotes, et quidem a sacris, quibus operantur. Est ergo primum ac praecipuum Presbyteri munus offerre, idest, Sacrificium Corporis, et Sanguinis Domini perficere. Sacerdotis alterum munus est benedicere. Ob hanc rationem S. Ephrem in *Sermone de Timore Dei*, inquit: *Honora Presbyteros, ut in te benedictio oris ipsorum perveniat.* De S. Antonio Abate refert in ejus vita S. Athanasius, quod Episcopis aequa, ac

Presbyteris ad benedicendum caput submitteret. Tertia Presbyterorum functio designatur verbo *praesesse*, atque in eo sita est, ut Presbyteris in publicis conventibus honoratior post Episcopum locus et primae partes sint tribuenda. Id quod quum in caeteris, tum praecipue servandum est, quum totius populi nomine publicis precibus cum Deo agitur, sive in Ecclesiastica solemni Liturgia, sive in publicis cujuscumque generis supplicationibus. Quartum Presbyteri munus est *praedicare*. Ut enim sacrificandi, ita et praedicandi munus est Presbyteratu ipsi illigatum; quamquam nonnisi ex Episcopi facultate exercendum, cui principaliter hoc onus incumbit. Compertum sane est Episcopum esse primum Dei ministrum, et praeconem, qua de causa quum ordinatur, Evangeliorum liber super ipsius humeros imponitur. Quintum demum Presbyterorum officium est *baptizare*; nec non potestas ligandi atque solvendi in sacramento poenitentiae.

II. Praeterea Presbyteris una cum Episcopo in Ecclesia sedere licebat (quod Diaconis non erat concessum), hoc tantum cum discrimine, ut Episcopi Sedes *Thronus celsus*, Presbyterorum vero sellae *Throni secundi* dicerentur. Hinc phrases illae frequentes apud veteres Patres, et in Conciliorum Canonibus, *Consensus, et sedere in Presbyterio*. Quod vero ad rationem sedendi attinet, illud constat, nimirum Presbyteros ad utrumque Episcopi latu sedentes figuram semicirculi repraesentasse. Itaque sicut thronus Episcopi, dictus est thronus medius, vel sedes media a Theodoreto, *Lib. V. cap. 5.*, et ab Auctore Constitutionum, *lib. II. cap. 27.* qui hac de causa Presbyteros *Spiritualem Coronam Circulum Presbyterii, Coronam Ecclesiae nuncupant*. Eamdem semicirculi figuram cum media Episcopi Sede exhibit Presbyterium a S. Paulino extructum, quod nostris quoque temporibus in antiqua Basilica Noiana visitur. Quum Episcopi nihil magni momenti, nisi Presbyterorum consiliis, et consensu adhibitis, facerent: hinc iidem *Senatus Ecclesiae, Senatus Christi, Consiliarii Episcopi, et Consilium Ecclesiae dicti sunt*.

At cur his, aliisque similibus honorificis titulis decorati fuerint, profecto nihil aliud in causa esse potuit, nisi quod Episcopo eorumdem consilio utendum fuerit in expediendis gravioribus suae Ecclesiae negotiis. Reliqua Presbyterorum munia paucis dabimus. Igitur primo in Presbyteri cujusdam ordinatione omnes, qui aderant Presbyteri, manus ei imponendi jure fruebantur. Ita Synodus Carthaginensis IV. et Constitutiones Ecclesiae Alexandrinae. Secundo etiam in Conciliis Provincialibus una cum Episcopo sedisse, nec non Conciliaribus definitionibus post Episcopos subscrispsisse, manifestissima probant quarti et sequentium etiam saeculorum monumenta.

CAPUT XLVI.

De Diaconis.

I. Nomen *Διάκονος* in Novo Testamento (1) quandoque quemcumque sacro ministerio addictum significat: qua generali acceptione Episcopi et Presbyteri nonnunquam Diaconi dicuntur. Stricto autem proprio nomine Diaconi dicuntur Clerici in tertio hierarchiae gradu positi, qui Episcopis et Presbyteris sacra peragentibus proxime ministrant. Nec vero Diaconi instituti sunt, ut mensis communibus tantum praeeissent, sed etiam ut Ecclesiae ministri essent. Id ipsa evincunt Apostolorum acta, in quibus scriptum est, delectos ab Apostolis Diaconos fuisse non quoscumque, sed viros industrios, creditum testimonio probatos, plenos Spiritu Sancto et sapientia, iisque manus ab Apostolis impositas. Revera delecti septem ab Apostolis Diaconi sacra munia obierunt. Stephanus illorum princeps, potens verbo et signorum virtute, Iesum Christum annuntiavit, eoque nomine a Judaeorum synagogis lapidibus obrutus est. Philippus unus e se-

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianarum Institutiones* lib. I. part. II cap. II.

ptem, Samaritanis Evangelium praedicavit, et Aethiopum eunuchum Candacis Regiae baptizavit. Tandem Diaconos electos fuisse, ut in Ecclesia Dei ministrarent, Ignatius Martyr, Polycarpus, Justinus, Cyprianus, Eusebius, Optatus Milevitanus, aliquique Graeci Latinique Patres apertissime tradunt.

II. Numerus Diaconorum pro necessitate et qualitate Ecclesiarum major aut minor fuit. In Ecclesia Hierosolymitana septem ab Apostolis instituti fuerunt. Eius exempla Orientis ac Occidentis Ecclesiae diu sequutae sunt. Alexandriae septem primum fuere Diaconi, postea novem, teste S. Alexandro. Synodus Neocaesariensis cavit, ut non nisi septem Diaconi in quavis, vel magna civitate, constituerentur, exemplo Apostolorum. Eundem numerum in Hispanicis, aliquique Occidentalibus Ecclesiis viguisse, ex Prudentio compertum est. Nunc varius ubique est Diaconorum numerus.

III. Diaconorum officia aut intra, aut extra Ecclesiam fuere. Ac primo ad Diaconos semper pertinuit, Episcopo et Presbytero in Altaris ministerio praesto esse, ac subservire; tum vasorum, ac omnium ad sacram mensam pertinentium ornamentorum curam gerere. Posteriori hoc munus in majoribus Ecclesiis saltem ex parte ad inferiores Clericos aliquando devolvebatur: verum in aliis ita Diaconorum erat proprium, ut Hypodiaconis, ceterisque inferioribus Clericis in Secretarium intrare, ac vasa sacra contingere non liceret. Ita Synodi Agathensis, Ladicena etc. Diaconi oblationes populi accipiebant, easque Sacerdoti offerebant; moxque Diaconus offerentium nomina recitabat: quod offerre nomina dicebatur, ut ex Cypriano colligunt Rigalius, et Cardinalis Bona. In plerisque Ecclesiis Evangelium in Liturgia publice legebant; ita Auctor Constitutionum Apostolicarum, Hieronymus, Concilium Vasense. In aliis autem Ecclesiis alias mos erat, Nam, observante Sozomeno, Alexandriae solus Archidiaconus Evangelia legebat, Constantinopoli in majoribus festis diebus Episcopus lectitabat. In Ecclesiis Africanis tempore Cypriani Lectoribus Evangelia non minus,

quam ceteras Sacrae Scripturae partes legere licebat, ut ex quadam Cypriani epistola apparet. Episcopis, ac Presbyteris in Eucharistiae administratione aderant: tum ipsis jubentibus populo ministrabant, et absentibus etiam perferabant. Ita Justinus M., Augustinus personatus, Concilium Carthaginense IV. Plurumque vero calicem ministerialem populo porrigebant, Episcopo vel Presbytero sanctum Jesu Christi corpus ministrante.

IV. Baptizandi quoque potestate Diaconi fungebantur; at non sine Episcopi auctoritate, uti Tertullianus, et Hieronymus loquuntur: Catechumenis, Poenitentibus, Fidelibus indicantes, quando accedere, preces facere, ac rursus abire deberent. Hinc ἱερονηπιαται, sacri Praecones, a Synesio et Chrysostomo dicti sunt. Verbum Dei praedicarunt, Episcoporum tamen jussu; ita missi ab Apostolis Stephanus Hierosolymis, et Philippus Samariae Evangelium praedicarunt. Origenem, Chrysostomum, et Gregorium M., quum Diaconi adhuc essent, praedicasse comperimus. Fuit praeterea munus Diaconorum, ut Episcopo, vel Sacerdoti baptizanti assisterent, et coram eo nomina Catechumenorum recitarent. In Conciliis generalibus Episcopum suum comitabantur, scribarum, et disputatorum munus obeentes, prout Episcopo videbantur. In Provincialibus vero Synodis, et Dioecesis, aequo ac Presbyteros, suo ipsorum nomine aliquando suffragia dedisse, probant Concilia Romana sub Symmacho, et Gregorio II. Olim antequam inferiores ordines instituerentur, Diaconi omnia inferiorum ordinum officia exequabantur. Potestatem habebant reprehendendi, et corrigiendi eos, qui in Ecclesia inordinate se gererent; ita ex Constitutionibus Apostolicis, ex Chrysostomo etc.

V. Erant etiam Episcoporum Subeleemosynarii, seu Vicarii stipibus erogandis orphanis, viduis, confessoriis, aliisque infirmis, et pauperibus, qui ex publicis Ecclesiae redditibus alebantur. Diaconi speciatim in istorum omnium inopiam atque indigentiam inquirebant, de ea ad Episcopum referre, illisque eleemosinas, quas ab ipso in eorum miseriae levamentum acceperant, distribuere

debeant. Aliud Diaconorum officium hoc intuitu erat, in vitam et mores populi inquirere, deque ejusmodi malis, quibus pro ordinaria sibi concessa potestate mederi ipsimet non poterant, ad Episcopum referre, ut ipse pro supraem sua auctoritate illis mederetur. Hanc ob causam Diaconi communiter Episcopi oculi et aures, os, dextera et cor ipsius vocabantur. Per eos ad gregem suum sua mittebat mandata et edicta, quo intuitu os ipsius et cor erant; per eos calamitosorum indigentiae succurrebat, atque ita dextera ejus manus erant. Quod ultimo loco de Diaconis observare juvat, magnus fuit ille honor atque reverentia, quam Presbyteris aequae ac Episcopis exhibere debuerunt. Hinc nunquam ipsis licuit una cum Episcopo, ac Presbyteris in Ecclesia sedere. Ita expresse Nicaena Synodus, Nanianzenus, et Auctor Constitutionum. Synodi Laodicena, et Carth. IV. Diaconis, praesente Presbytero, ubicumque essent, sedere interdicunt, nisi ipse illis permiserit. Porro inferioribus Clericis id praecriptum erat, ut Diaconos honore prosequerentur, a quibus poena ecclesiastica affici poterant.

CAPUT XLVII.

De Diaconissis.

I. Diaconissarum institutio jam inde ab Apostolorum aetate (1) deducenda est; quum earundem in sacro Novi Testamenti codice **haud** semel injiciatur mentio. Paulus Phoeben appellat διακονούς Ecclesiae Cenchrensis *Rom. Cap. XVI.* In Concilio Laodiceno et ab Epiphanius dicuntur Πρεσβυτίδες seniores, eo quod nonnisi viduae seniores ad tale officium cooptabantur. Secundum enim vetustas quasdam leges in unaquaque, quae in hunc ordinem recipienda erat, sequentes desiderabant proprietates: 1.^o debebat esse vidua; 2.^o vidua quae liberos

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianarum Institutiones*. Liber I. pars altera cap. II.

habuisset; 3.^o vidua μονογάμος, seu uni tantum viro nupta; 4.^o vidua aetate iam grandior, quadraginta vel sexaginta annos nata. Enimvero istae regulae omnes patiebantur exceptionem. At nemo inde colligat, ullam ipsis potestatem fuisse collatam, qua sacram aliquod officium Clericorum proprium in Ecclesia peragerent. Tertullianus observat, contra Apostolorum regulas nonnullos sui aevi haereticos feminis permisisse in Ecclesia docere et exorcizare. Tandem, quaenam fuerint Diaconissarum munera paucis dabimus. 1.^o Episcopo vel Presbytero feminas baptizanti aderant, ut decoris gratia vestes eis exuerent, ministro in immersendo, ac elevando Catechumenae corpore opem ferrent, atque ita singula expedirent, ut universus actus ea decentia, qua par erat, posset peragi. Alia officii Diaconissarum pars erat, Catechumenas, quae ad baptismum praeparabantur, de Christianae Religionis capitibus privatim erudire. Alia rursus functionis earum pars, visitare seminas aegrotantes iisque ministrare, quod ab Epiphanio observatur et ab Auctore Constitutionum. Ad afflictionis et persecutionis temporibus ad ministrandum martyribus in custodia adhibebantur, quod multo facilius et minori cum suspicione atque vitae periculo ab ethniciis aditum ad eos impetrare poterant, quam quidem Diaconi aut ulli alii Ecclesiae ministri.

II. In Ecclesiis graecis Diaconissae etiam ad introitus seminarum in templis praestolari debebant, quae officii ipsarum pars apud Auctorem Constitutionum et Auctorem sub nomine Ignatii memoratur, qui eas φρεσπες των αγιων πυλωρων, custodes sanctarum portarum, nuncupat. Denique omnibus feminis suum cuique locum adsignare, easque submonere debebant, quomodo in Ecclesia sese gerere deceret; reliquis etiam viduis praesidere tenebantur, unde in canonibus quibusdam προναθημεναι, praesidentes seu gubernantes, dicuntur; ut Balsamon et Zonaras in Concilium Laodicenum notant.

III. Quamdiu perdurarint Diaconissae, si quaeras; respondeo, in Ecclesia graeca ad finem usque saeculi duo-

decimi viguisse. Namque Balsamon de ipsis loquitur tanquam suo aevo in Ecclesia Constantinopolitana adhuc ministrantibus. At idem eas in aliis Ecclesiis jam desiisse tradit. Profecto Concilium Laodicenum Can. XI. diserte jubet: Non oportere eas, quae dicuntur Praesidentes, in Ecclesiis constitui. Et sane in plerisque latinis Ecclesiis jam inde a V. seculo fuisse ab usu remotas, probant Conciliorum Arausican I., Aurelianensis, et Epaunensis Canones. At in aliquibus Occidentalibus Ecclesiis ad saeculum usque VIII., et etiam post id temporis fuisse retentas, evincunt tum perspicua Venantii Fortunati, et Concilii Wormatiensis testimonia; tum quoque Ordo Romanus, aliquie Rituales libri tunc temporis in Ecclesia usitati; uti late demonstrat Cardinalis Bona, qui non nisi saeculo decimo, vel undecimo Diaconissarum ministerium ubique in Ecclesia cessasse existimat.

CAPUT XLVIII.

De Hypodiaconis.

I. Hypodiaconi seu Subdiaconi sunt clerici, qui Diaconis proxime ministrant in sacra Liturgia. Pamelius, in Cyprianum *epistola 24. n. 5.* Hypodiaconos ab Apostolis institutos tradit. Bona, *Lib. I. Rerum Liturgicarum cap. 25. n. 16.* illorum institutionem ad Christum, vel ad Apostolos refert. Altaserra, *lib. XI. de Ecclesiastica Jurisdictione cap. 6.*; Hypodiaconorum institutum antiquissimum ac pene coaevum origini Diaconorum facit. Juenin, *de Sacramentis Diss. IX.* eosdem primo desinente saeculo institutos ait. Primam hujus ordinis (1) notitiam quae ab ullo antiquorum scriptorum data fuit, ex saeculo tertio medio accepimus, ubi Cyprianus et Cornelius vixerunt, qui de Hypodiaconis tanquam in Ecclesia aetate sua constitutis loquuntur. Cyprianus ad minimum

(1) Morinus, *commentarius de sacris Ecclesiae ordinationibus. Exercitatio XI. cap. 1.*

decies in Epistolis suis eorum meminit; et Cornelius in celebratissima sua ad Fabium Episcopum Antiochensem *Epistola apud Eusebium Lib. VI. c. XLIII.*, qua Clericorum ad Ecclesiam Romanam spectantium catalogum ei mittit, septem Subdiaconos inter eos recenset.

II. Subdiaconi diu apud Latinos minorum Clericorum numero fuere, suntque adhuc apud Graecos orientales. At in Occidente tandem inter sacros ordines relati; quo vero primum tempore id factum, disputatur. Schelestros in *Concilium Antiochenum cap. 17. n. 7.* sribit Subdiaconatum Gregorii M. aevo maioribus, aut sacris ordinibus fuisse adnumeratum. Vulgo hunc ordinem in sacrum ab Urbano II. in Concilio Beneventano an. MCX. cooptatum traditur. Porro Franciscus Pagius in Urbano III. n. 8. et 9 contendit, Hypodiaconatum ad sacram ordinem enectum ab Urbano III. Tandem Thomassinus, *discipl. part. 4. lib. II. cap. 53.*; Martenius, *Lib. I. de antiquis Ecclesiae ritibus cap. 8. art. 4.*; Menardus, in *Sacramentarium Gregorii p. 28. seqq.*; aliique statuunt, Hypodiaconos inter maiores clericos ab Innocentio III. relatios. Hinc Petrus Cantor, qui circa an. MCC. vivebat, scriptum reliquit: *De novo institutum est, Subdiaconatum esse sacrum ordinem.* Et Innocentio quidem hanc institutionem adscribunt Durandus Mimatensis, *Lib. II. Rationalis cap. 8* ac Parisiensis Ecclesiae liber Pontificalis saeculo XIV exaratus.

III. Subdiaconorum officia ex Pontificali Romano haec sunt: aquam ad ministerium Altaris praeparare, Diacono ministrare, palas Altaris, et corporalia abluere, Calicem et Patenam eidem in usum Sacrificii offerre, oblationes quae veniunt ad Altare suscipere. Eadem iisdem sere verbis legere est in antiquis Ritualibus libris, et apud veteres Scriptores Ecclesiasticos, inter quos S. Isidorus Episcopus Hispalensis in *Epistola ad Leudfridum Episcopum Cordubensem addit, munus esse etiam Subdiaconi urceolum, et aquamanile, et manutergium tenere, et Episcopo, et Presbyteris ac Levitis pro lavandis ante Altare manibus aquam praebere.* Praeter has functiones in Ecclesia aliud